

Proclamació a Dénia de l'arxiduc Carles d'Àustria com a rei de València per Joan Baptista Basset.

L'èxode desconegut dels austriacistes de Dénia

“**P**el protagonisme en la guerra de Successió, Dénia pot i ha de ser considerada com la ciutat símbol de l’anhel popular per les llibertats valencianes, igual que Xàtiva ho és de la repressió duríssima que va anul·lar aquelles llibertats”. En aquests termes resumia Josep Cervera Torrejón, en un article publicat el 2005 a la revista *Aguaites*, “Dénia assetjada durant la guerra de Successió”, el paper de la capital de la Marina Alta en el conflicte successor provocat per la mort de Carles II. Si més no, la ciutat fou la primera a retre obediència al pretendent de la Casa d'Àustria, l'arxiduc Carles, el 18 d'agost del 1705, una manera d'expressar la voluntat de mantenir la foralitat del Regne de València. I un acte de desobediència a la casa del Borbó, que havia ocupat el tron en la persona de Felip V, que fou ràpidament imitat

Un document trobat per l'historiador Lluís J. Guia posa noms i cognoms als vora 800 partidaris de l'arxiduc Carles d'Àustria que hagueren de fugir de Dénia a Eivissa i Mallorca durant la guerra de Successió.

per altres ciutats i poblacions i que valgué a Dénia successives ofensives fins la seua rendició definitiva el 1708. La presència del mític general Joan

Baptista Basset i Ramos en la defensa de la ciutat també ha alimentat aquell paper simbòlic de Dénia. Enclavament, d'una altra banda, d'un gran valor estratègic, per la seua posició “centrada en la costa mediterrània i pròxima a la zona d'aiguades per a les flotes (la desembocadura del riu Algar a la badia d'Altea), el port, la fortalesa de les muralles i la ciutadella poderosa i elevada, així com també la protecció llunyana que li proporcionaven tant les muntanyes de la Marina Alta (...) facilitaven que fóra el cap de desembarcament i li assignaven una capacitat logística excepcional per llançar operacions terrestres (...) per crear un front de suport per a la defensa de Catalunya”, explica Cervera en el mateix article. Una situació privilegiada que, òbviament, convertí Dénia en el focus d'una intensa activitat bèl·lica durant el conflicte.

Història d'una troballa. El paper preponderant de Dénia en la guerra de Successió, almenys pel que fa referència al País Valencià, i sobretot el seu tarannà pioner en la proclamació de Carles d'Àustria com a rei dels valencians, ha estat tractat amb certa profusió. Però en aquesta història hi ha un episodi no tan conegut, l'exili de centenars de deniers, de soca-rel o veïns de pas, que abandonaren la ciutat el 1708, amb la claudicació de Dénia després del tercer i definitiu setge que va patir. La troballa per part de l'historiador Lluís Guia Marín d'una sèrie de documents amb la llista –amb noms i cognoms– de les persones que abandonaren la capital deniera i les seues famílies, dipositat a l'Archivio di Stato di Napoli, més concretament al fons consignat com a “Consiglio di Spagna”, ha aportat llum i dades sobre aquest episodi.

Si no casual, el descobriment té un punt curiós, atès que la recerca de Guia, autor del volum *Sardenya, una història pròxima* (Editorial Afers, 2012), anava dirigida a ampliar el seu coneixement sobre com es va desenrotllar la guerra de Successió al regne sard i, més concretament, “comparar la trajectòria de les Corts de Sardenya amb la de les Corts Valencianes, per entendre què és el que havia passat allí, perquè és el país oblidat de la Corona d'Aragó”, apunta sobre la seua via

d'investigació, una acció integrada de recerca d'àmbit europeu. En un primer estadi, “vaig estar buscant una relació possible entre València i Nàpols. Tenint en compte que en època moderna Nàpols està administrada pel Consell d'Itàlia i no pel Consell d'Aragó, la relació, realment, doncs no la trobava. Però vaig començar a mirar altres coses, com ara la història dels bandolers valencians que arriben a Nàpols, cas del mateix Vicent Benet, que arriba a ser governador de Reggio de Calàbria i és protagonista d'una obra de teatre. Una història molt atractiva des del punt de vista de la literatura. I un dia, mirant els catàlegs, em vaig trobar un fons, el ‘Consiglio di Spagna de Viena’, ric en notícies sobre la guerra de Successió en tots els àmbits, incloent-hi molta documentació valenciana, però en aquell moment, l'any 2003, no estava estudiat”. El fet que els documents, uns 300 lligalls, estigueren a Nàpols i no a Viena, on estava ubicat aquell consell de gestió dels territoris austriacistes a Espanya, és un misteri. “Tal vegada, algun membre d'aquell òrgan, d'origen napolità, que s'enduu els documents”, especula Guia.

Però el ben cert és que l'historiador trobà entre uns lligalls referits a Mallorca aquesta referència als deniers que abandonaren la ciutat durant el tercer setge. Una troballa “absolutament preciosa” que va publicar l'any 2011 en una separata de la revista *Afers* dedicada a l'historiador Sebastià Garcia Martínez en el vint-i-cinquè aniversari del seu traspàs. “La relació de tots els austriacistes d'un determinat territori no es troba enlloc. Allí trobem de tot, gent relativament benestant, algun eclesiàstic i, sobretot, famílies”, apunta l'historiador. La primera ordre del governador és embarcar “mugeres viejas, niños y demás personas que no pudiesen tomar armas”. No obstant això, “amb tota seguretat aquest primer contingent es va engrandir a mesura que el setge avançava i els assetjats civils i militars havien d'abandonar la ciutat ‘nova’ i refugiar-se a la vila vella” i el castell, tal com reflecteixen les dues llistes, una, de més gran, de les persones arribades a Eivissa i, una altra, amb la gent arribada a Mallorca.

A les llistes es fa la relació d'una persona, amb noms i cognoms, i els

seus acompanyants: “la viuda de Pedro Cardona y quatre hijos”, “Don Luys Bas, muger y dos hijos”, “Bautista Berthomeu y ocho hermanos”, etcètera. Atès que cada entrada especifica el nombre d'individus que conformen la unitat familiar –tret d'una ocasió en què no es diu el nombre de fills– és possible computar el nombre d'exiliats de manera “quasi exacta”: les famílies refugiades foren 240, de les quals 214 ho foren a Eivissa i 36 a Mallorca. 776 individus en total. Una dada molt significativa quantitativament: un estudi de Rosa Seser i L. Peris estableix que les famílies que habitaven Dénia el 1705 eren 376, una xifra que el maig del 1709, després de la rendició de la ciutat, és de 144. “La resta produeix una coincidència quasi matemàtica amb les 240 famílies que hi ha a les Illes”, ressalta Guia. En la llista, també hi apareixen homes sols, normalment ancians o rectors.

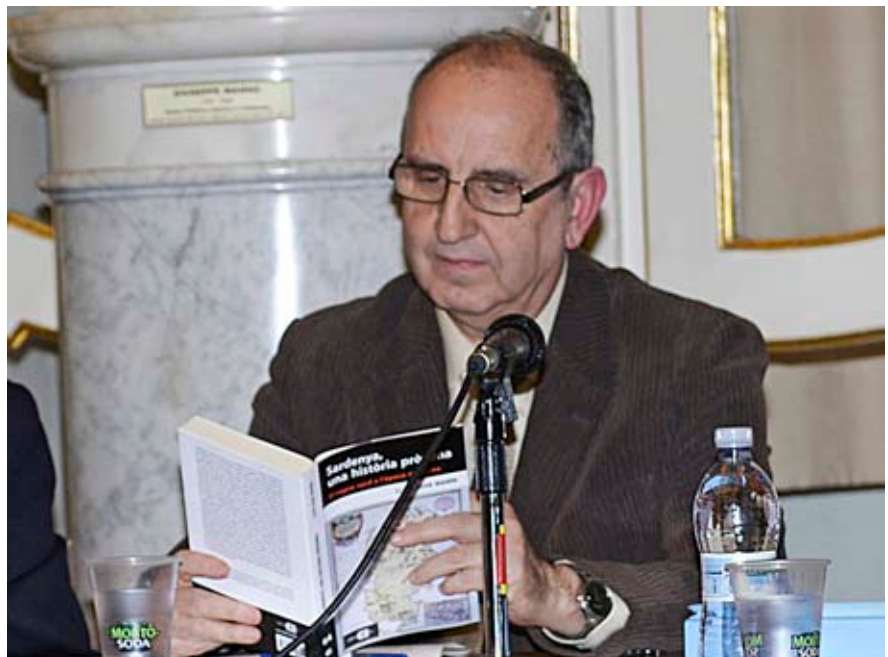
Distinció per categories socials.

Un aspecte ben curiós és que la llista s'especifica amb un número, 1, 2 o 3, la categoria (la “calidad”) de les famílies: els càlculs realitzats per l'historiador estableixen que 113 individus pertanyien a la primera categoria, 183 a la segona i 296 a la tercera, la qual cosa és il·lustrativa de l'heterogènia compo-

sició del cos austriacista de la ciutat. Altrament, entre els cognoms més freqüents hi ha el de Gavilà, la majoria pertanyents a la primera categoria. Aquesta branca, juntament amb altres com els Bas, Calbet, Contri, Macià, Mulet, Mur, Vives i d'altres, patiren la confiscació dels seus béns. En molts casos, però, moltes de les persones exiliades de la tercera categoria havien marxat “sense deixar res darrere. Per a alguns d'ells ni tan sols les seues cases varen romandre dempeus, ja que sense ésser conscients havien estat els darrers veïns de la vila vella”.

Del que no hi ha dubte és de la filiació “clarament austriacista” de tot el contingent, a Dénia o a la seua zona de procedència, tenint en compte que també hi havia persones procedents d'Alacant i d'altres zones del Regne de València. “I per això no podien dubtar a fugir; darrere, però, és molt possible que deixassen altres de menys agosarats, o simplement més confiats en la benignitat dels vencedors ja que no s'havien distingit en una actitud clarament antiborbònica”. Per a Guia, resta el dubte del grau de compromís amb l'adscripció austriacista de les persones que restaren a Dénia.

Curiosament, la por que havia alimentat la fugida també havia estat un dels detonants de l'encoratjada defensa

Lluís J. Guia Marín, durant una de les presentacions del seu volum sobre la història de Sardenya en època moderna.

El port i el castell de Dénia, escenaris de la història de l'exili denier a les Illes. Baix, el record commemoratiu de la proclamació de Carles d'Àustria.

de Dénia, sobretot en el segon setge, com destaca Cervera Torrejón en l'article referit abans. A propòsit de les circumstàncies que podien haver afavorit la intensitat en la defensa de la ciutat, cita "l'exasperació popular, especialment de les tropes irregulars, que no podien confiar en una clemència mínima després del que havia ocorregut a Xàtiva, per la qual cosa van extremar l'actitud combativa fins a límits insospitables. Actitud incrementada davant les notícies sobre la derogació dels Furs". Tot i que la capitulació final de novembre del 1708 "no va significar un final tan funest com el de Xàtiva",

destaca Cervera, "la repressió va portar a molts a buscar refugi a les Balears i a Catalunya".

Una visió "escorada" del conflicte. Una de les novetats derivades de la publicació de les llistes fou descobrir que el germà del duc de Gandia, Lluís Melcior de Borja, marquès de Taracena i príncep de Squillace, "era un fervent austriacista que, com a castellà d'Anvers, contribuí al lliurament de la plaça flamenca a Carles d'Àustria". Una lleialtat que mantingué fins la seua mort el 1718 però que la família mantingué en sordina per fer veure que

no hi havia hagut al seu si cap actitud dissident, una fidelitat sense fissures cap al monarca regent una vegada acabada la guerra. "Aquesta amnèsia de la noblesa, i dels grups benestants en general, no tenia res d'original: era la lògica reacció d'aquells que volien continuar tenint un estatus preeminent", assenyala l'historiador en l'article que comenta la llista. "Aquesta visió escorada del conflicte no sols va ser instrumentalitzada pels contemporanis, sinó que d'alguna manera arribarà al nostre present, influint en una historiografia que durant molt de temps ha fet lectures *romàntiques* o de classe amb un fort maniqueisme bastant simplista, que oposava maulets i botiflers". Una visió, apunta, com la que llancen historiadors borbònics que considerava el conflicte un problema camperol.

Fins i tot, Guia assenyala que, a hores d'ara, encara "continua existint un fort ideologisme en algunes interpretacions sobre la guerra de Successió al País Valencià: sense deslliurar-se dels maniqueïsmes abans esmentats (...) s'apliquen, amb clau pretesament nacionalista, models d'anàlisi que són molt vàlids per a altres territoris però que tenen un difícil encaix en la realitat social i política del Regne de València en aqueixa conjuntura històrica", diagnòstica.

Debats historiogràfics a banda, falta saber quin va ser el destí dels exiliats que marxaren el 17 de novembre del 1708. Entre ells hi ha el síndic Tomàs Gavilà, que enviarà diversos memorials a la cort demanant socors davant l'extrema situació dels refugiats tot apel·lant "als mèrits de Dénia com a ciutat capdavantera en el bàndol austriacista i a l'esforç realitzat pels seus habitants al servei del rei Carles". El 17 de maig del 1709, es concedeixen 500 doblons del patrimoni reial d'Eivissa en socors dels deniers. El que ja no se sap és quanta gent deixà les Illes abans que caigueren en mans de Felip V. Alguns dels exiliats tornaren a la Dénia borbònica i s'hi integraren. Uns altres cercaren refugi en alguns dels territoris encara en poder de Carles d'Àustria. Molts, però, no tornarien mai a la seua ciutat. El dolorós preu de la fidelitat a la causa austriacista.

Xavier Aliaga